

Voor: 2-4 spelers
Vanaf: 8 jaar
Speelduur: ca. 30 min

WAT IS WAT?

BOOT

BEMANNINGSKAARTEN

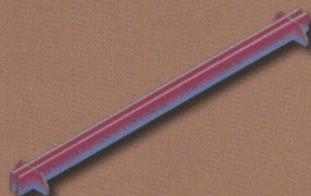
STEUNPUNT

ARKEKAART

'VRAAG NAAR ZORG'-KAART

KAARTENHOUDER

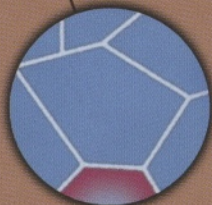
TOELICHTING SPEELBORD

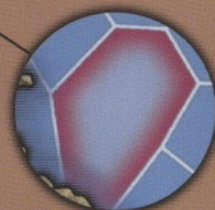
STAD

STARTGEBIED VOOR BOOT

ZEEGEBIED

EIGEN ZEEGEBIED

SPELREGELS

Kort spelverloop

In de verschillende steden op het speelbord ontstaat vraag naar zorg. De spelers zetten bemanning op boten in om ze zo te mogen besturen. Maar let op! Alleen de hoogste bidder mag de boot besturen. Als een speler naar een stad met een zorgvraag vaart, kan die hier een steunpunt vestigen en hiervoor een paar dubloenen ontvangen. Vervolgens laad je de 'vraag naar zorg' in de boot. Als het je lukt om deze vraag naar zorg te vervoeren naar je eigen zeegebied dan heb je de zorg voltooid en ontvang je hiervoor heel veel dubloenen. Nadat alle zorg in de steden is voltooid, stopt het spel. De speler die dan de meeste dubloenen heeft, wint.

Vorbereiding van het spel

Elke speler kiest een kleur en krijgt dan een kaartenhouder en zeven bemanningskaarten in zijn/haar kleur. Leg de steunpunten naast het speelbord. De verschillende 'vraag naar zorg'-kaartjes worden geschud. Bij het begin van het spel worden er direct zes 'vraag naar zorg'-kaarten op de juiste steden op het speelbord gelegd. De overblijvende 'vraag naar zorg'-kaarten worden per twee, gesloten op de daartoe bestemde plaats, midden onderaan het speelbord gelegd.

In 2007 viert de Reinier van Arkel groep het 565-jarig bestaan van deze bijzondere zorginstelling. Reinier van Arkel is hiermee het oudste psychiatrisch ziekenhuis van Nederland.

De rijke geschiedenis van onze instelling inspireerde ons tot het maken van dit spel, 'Arkel'. 'Arkel' probeert niet historisch volledig te zijn. In de Arkelkaartjes en bootnamen van het spel komen elementen uit onze historie naar voren die wij belangrijk of bijzonder vinden. In het boekje kunt u globaal kennismaken met Reinier van Arkel door de eeuwen heen. Deze kennis haalden wij uit het boekwerk 'Reinier van Arkel 1442-1992', geschreven door dr. A.C.M. Kappelhof. Het boek verscheen in 1992 ter gelegenheid van het 550-jarig bestaan van de instelling. Wij wensen u veel speelplezier toe.

De zes boten worden geheel willekeurig op de verschillende startgebieden gestationeerd.

De dubloenen liggen opzij van het speelbord.

De Arkelkaarten worden geschud. Iedere speler krijgt één Arkelkaart. De rest van de Arkelkaarten komen, gesloten, op de daarvoor voorziene stapel, links onderaan het speelbord.

De speelbeurt

De boten worden, in numerieke volgorde, bestuurd. (1. Reinier van Arkel, 2. Sint Dymphna enz.)

De boten zijn géén eigendom van een speler. Neen, iedere speler heeft de mogelijkheid elke boot te besturen. Het is afhankelijk van de hoogte van je bemanningskaart of jij de werkelijke kapitein wordt. Let op! Er is een verschil in dubloenen die je kunt halen per 'vraag naar zorg'. De ene 'vraag naar zorg'-kaart is meer waard dan de andere. Daarom kun je met de ene voltooiing van een zorghuis meer dubloenen verwerven dan met een andere.

Op iedere 'vraag naar zorg'-kaart staat precies aangeduid wat de voltooiingswaarde betekent in dubloenen.

Hoe bepaal je welke bemanningskaart je inzet:

Bij het begin van de speelronde kijk je goed naar de plaats van iedere boot en je kijkt ook waar de actieve 'vraag naar zorg'-plaatsen zijn. Dit zijn de steden op het speelbord waar de 'vraag naar zorg'-

kaarten openliggen. Je zet dan je bemanningskaart in per boot: als je ziet dat je met de boot '3. Broeder Dorotheus' snel bij een stad kunt zijn en dat je de 'vraag naar zorg'-kaart ook met deze boot naar een van jouw eigen zeegebieden kunt brengen, dan zet je je hoogste bemanningskaart in op deze boot. En zo bepaal je voor alle schepen welke bemanningskaart je er op inzet. Let op dat de andere spelers je inzet niet kunnen zien. Er blijft, na zes keuzes gemaakt te hebben, één bemanningskaart over. Dat wordt de 'jokerkaart' die belangrijk wordt bij een even hoge bemanningskaart van verschillende spelers. Als iedereen zijn bemanningskaarten gekozen én geplaatst heeft in de kaarthouder, mag je ze niet meer verwisselen. Nu begint de speelronde.

Besturen van boten

Iedere speler laat zien wat hij/zij heeft ingezet op de eerste boot "1. Reinier van Arkel". Wie de hoogste bemanningskaart bij deze boot heeft ingezet, mag de boot besturen en verplaatst de boot net zoveel vakken over het speelbord als de inzet. Als twee van je medespelers een '-1 bemanningskaart' hebben ingezet, dan moet de kapitein van de Reinier van Arkel van zijn inzet twee vakjes in mindering brengen (bemanningskaart 3 en 2× een -1 kaart geeft dan dat de boot slechts 1 vak mag varen). Je mag je boot maximaal net zoveel vakken verplaatsen als je bemanningskaart (min eventueel -1 kaarten), maar dat ben je niet verplicht. Je mag gelijk waar in een zeegebied blijven liggen en daar blijft dan de boot staan tot de volgende ronde. Je kan stoppen op een startgebied. En dat is slim, want Arkelkaarten geven allerhande mogelijkheden om zelf extra snel te kunnen zijn, en zo dubloenen te halen, of je medespelers onverwachts moeilijkheden te bezorgen. Op ieder vak kan maar één boot liggen. Je mag niet over andere boten of eilanden varen. Als een boot op een eigen startgebied staat als jij hem mag bewegen, mag je hem niet weer op dat zelfde startgebied laten staan of zetten, behalve als je ondertussen een 'vraag naar zorg'-kaart hebt opgehaald.

Wat als verschillende spelers dezelfde bemanningskaart hebben ingezet?

Als jij samen met andere spelers dezelfde bemanningskaart hebt ingezet, dan kun je nu beslissen of je de 'jokerkaart' uitspeelt. Je legt je hand over je gesloten jokerkaart als je besluit de jokerkaart nog niet uit te spelen, of je legt je hand over je open jokerkaart als je besluit de jokerkaart te gebruiken. Op een aangegeven signaal heffen de spelers met gelijke inzet tegelijkertijd hun hand op. De speler die dan de hoogste jokerkaart heeft openliggen, mag de boot besturen. De boot mag nu zoveel vakken varen als de oorspronkelijke bemanningskaart aangeeft (dus je hoeft geen rekening te houden met het cijfer op de jokerkaart). Stel dat de spelers met gelijke inzet van hun bemanningskaart ook een gelijke inzet in de jokerkaart hebben, dan vaart de boot niet. De spelers zijn wel hun jokerkaart kwijt.

Wat zijn 'Arkelkaarten', wat doe je ermee?

Arkelkaarten geven onverwachte mogelijkheden voor diegene die ze in bezit heeft. Ze mogen op ieder gewenst moment in het spel ingebracht worden. Zelf kom je soms sneller vooruit of kun je een onverwachte moeilijkheid ongedaan maken of het de andere medespelers extra moeilijk maken. Je kunt alleen een Arkelkaart bemachtigen als je met je boot in een startgebied blijft of stopt. Je mag in totaliteit slechts twee Arkelkaarten in je bezit houden. Heb je al twee Arkelkaarten en stop je of blijf je met je boot in een startgebied, dan mag je nog een Arkelkaart trekken maar je moet onmiddellijk een keuze maken welke van de drie Arkelkaarten je weer onderaan de stapel schuift. Arkelkaarten mag je elk moment in het spel inbrengen. Je mag er direct twee uitspelen als je dat uitkomt.

Je bent nu aangekomen bij een stad

In je boot is slechts ruimte voor één 'vraag naar zorg'-kaart. Je legt deze in de boot. Schuif daarvoor de 'vraag naar zorg'-kaart in je boot. Je ontvangt onmiddellijk twee dubloenen. Op de stad waar je de 'vraag naar zorg'-kaart hebt weggenomen, plaats je nu een steunpunt.

Zo snel mogelijk naar je eigen zeegebied

Misschien had je nog inzet over nadat je de 'vraag naar zorg'-kaart aan boord van je boot hebt gebracht, dan mag je gewoon doorvaren (bijv. bemanningskaart vier en een '-1 kaart' geeft de mogelijkheid om drie vakken te varen. Bij het eerste vak kon je de 'vraag naar zorg'-kaart al in je eigen zeegebied brengen; dan mag je nog twee vakken varen).

Aangekomen in je eigen zeegebied

Ben je met de boot in een zeegebied van jouw kleur aangekomen, dan heb je de zorgvraag voltooid en ontvang je het aantal dubloenen dat op het 'vraag naar zorg'-kaartje is vermeld. Haal het 'vraag naar zorg'-kaartje uit de boot en leg deze samen met de verdiende dubloenen bij je. Er mogen geen twee boten op één vak staan, maar je mag wel altijd een 'vraag naar zorg'-kaartje in je eigen zeegebied afleveren, ook al staat er al een boot. Dan kunnen er dus wel twee op één vakje staan.

De volgende rondes

Nadat alle zes boten hebben gevaren, is de speelronde voorbij. Aan het begin van de nieuwe speelronde worden er twee nieuwe 'vraag naar zorg'-kaarten uit de voorraad gepakt en op de desbetreffende steden opengelegd. Iedere speler neemt zijn bemanningskaarten. Bekijk goed waar de zes boten zich op dit moment bevinden (al dan niet met een 'vraag naar zorg'-kaart aan boord) en waar de nieuwe 'vraag naar zorg'-kaarten op de steden liggen. Iedere speler bepaalt met welke boot hij het snelst 'vraag naar zorg' kaarten kan ophalen en naar

zijn/haar eigen zeegebied brengen. Dat doe je weer door de bemanningskaarten in de houder bij de boten te plaatsen van 1. Reinier van Arkel tot en met 6. Glorieux.

Wie is de winnaar van het spel?

Alle 'vraag naar zorg'-kaarten moeten veilig zijn afgeleverd in de zeegebieden. Dan telt iedereen zijn dubloenen. Goud = 10 dubloenen, Zilver = 5 dubloenen en koper is 1 dubloon. Degene met de meeste dubloenen, is winnaar!

Een vroege start

Vroeg in de donkere ochtend van 26 november 1442 meldden zich drie mannen, de executeurs van het testament van de drie jaar eerder gestorven Reinier van Arkel, bij notaris Rutger van Arkel in 's-Hertogenbosch. Zij vroegen de notaris de laatste wensen van Reinier op zijn sterfbed, schriftelijk vast te leggen. Zijn vermogen moest worden bestemd voor de bouw van een nieuw gasthuis voor een bijzondere groep armen die zinneloos waren en hun zinnen niet meer meester zouden zijn en wel in die mate, dat men ze "van noetewegen spannen, bynden ende sluyten" moest.

De executeurs, Hendrik van Arkel, een broer van Reinier, Simon de Bever en Jan Egenszoon de zeemleermaker, vertelden de notaris dat zij het gasthuis zouden gaan besturen. Het bestuur zou dus bestaan uit de twee vuurmeesters en een bloedverwant van de stichter. De notaris stelde de akte, anders dan het gebruikelijke Latijn, op in het Nederlands. Op zaterdag 27 november las de notaris het stuk hardop voor in de Sint- Anthonius-kapel in de wijk het Hinthamereinde ten overstaan van alle 'geburen'.

Al snel na de dood van Reinier van Arkel kochten de executeurs een huis aan op het Hinthamereinde dat terstond werd afgebroken. Met Sint-Jansmis (24 juni) 1440 startte de bouw van een geheel

Schilderij van Jan Raats 1786

nieuw huis, waarin 50.000 bakstenen werden verwerkt en dat voorzien was van een leien dak en twee glazen raampjes. Het huis kreeg vijf kamers die werden voorzien van ijzeren sloten. Achter het huis kwam een hof die om ontsnapping te voorkomen werd omringd door een dubbele "tuyn of haag van rijsthout". Om de patiënten te bewaken en om de huishouding te doen werd een vrouw aangesteld, Heilwyck Pauwels.

Wat Reinier van Arkel bewoog om een zinnelooshuis te stichten is niet goed te beantwoorden. Het doen van goede werken was in die tijd erg hip in 's-Hertogenbosch. De bijdrage van Reinier was echter sterk afwijkend omdat hij het gasthuis bestemde voor 'razenden' die in hun omgeving niet meer te handhaven waren. Deze mensen werden naar behoren gevoed, gekleed en verwarmd. Van enige behandeling was geen sprake. Medici waren bij dit alles niet, ook niet zijdelings betrokken. Ook de kerk was geen partij bij de hele onderneming. Reinier legde het bestuur in handen van zijn familie en van de notabelen van de wijk Hinthamereinde. De heren van het stadhuis zagen op afstand toe.

1442-1753

In de periode 1475-1525 beleefde de stad 's-Hertogenbosch het hoogtepunt van haar bloei. Vanaf 1525 veranderde de economische positie van 's-Hertogenbosch in ongunstige zin doordat Duitsland, voor 's-Hertogenbosch een belangrijke afzetmarkt, in economisch verval geraakte. De opstand tegen Phillips II, de koning van Spanje, die begon met een heftige beeldenstorm (1566), leidde tot een versnelling van het verval. De stad werd meermalen belegerd en de handel had veel te lijden onder rondtrekkende legereenheden en handelsverboden. Pas in 1609, toen het twaalfjarig bestand begon, kon men een begin maken met de wederopbouw.

De hervatting van de oorlog in 1621 maakte een einde aan het herstel. In 1629 moest

's-Hertogenbosch zich overgeven aan de Staatse bevelhebber prins Frederik Hendrik. De katholieke elite moest plaatsmaken voor een protestantse. Vanaf 1603 werd het leven binnen de vestingwallen sterk bepaald door de aanwezigheid van een steeds meer uitdijend garnizoen. De soldaten waren veelal van vreemde afkomst. In het zinnelooshuis werden dan ook geregeld Waalse, Franse of Engelse militairen opgenomen.

De vrede van Munster (1648) maakte een einde aan de oorlog. 's-Hertogenbosch en 'haar' Meierij maakten definitief deel uit van de Republiek der Zeven Verenigde Provinciën.

In 's-Hertogenbosch werd in de eerste helft van de zestiende eeuw de opnamecapaciteit vergroot. Rond 1550 was Reinier van Arkel, met plaats voor ongeveer 20 patiënten, het grootste zinnelooshuis van de Noordelijke Nederlanden. De opstand en de daarop volgende langdurige oorlog hadden weinig gevolgen voor het leven van de zinnelozen. Nog steeds werden zij veilig opgeborgen zodat zij geen kwaad meer konden doen. Hun leven moet afgezien van een enkele traktatie op een feestdag, eentonig zijn geweest.

Het zinnelooshuis was bestemd voor 'razende dollen'. De kamers waarin mensen werden opgesloten waren erop gebouwd, maar toch slaagden bewoners er geregeld in te ontsnappen. Een grote uitbraak vond plaats in 1556/57, toen de pest in huis heerste. Er werd alles op alles gezet om de vluchtelingen weer op te sporen. Mensen die assisteerden bij het weer oppakken van vluchtelingen werden door de meesters beloond met een fooi of een paar potten bier.

De materiële verzorging stond rond 1620 op een redelijk peil. Al vroeg, aan het eind van de vijftiende eeuw, zette een proces van commercialisering in. De meesters lieten de familie van de patiënt kostgeld betalen. De daardoor ontstane overschotten op de exploitatie werden geïnvesteerd in verfraaiingen van het huis. In 1686 besloten de meesters om tot volledige nieuwbouw over te gaan

in de toen in de mode zijnde classicistische stijl. Het oude laatmiddeleeuwse huis werd gesloopt. Vanaf 1639 werden de zinneloosmeesters gerecruteerd uit de katholieke en de protestantse notabelen van de wijk. De meesters bestuurden het huis op hun manier, zonder dat het stadsbestuur zich veel met de zaken inliet.

Enkele in de loop van de achttiende eeuw opgestelde reglementen geven een indruk van hoe het er in huis aan toeging. De reglementen schreven voor hoe het hoorde te gaan; de werkelijkheid zou wel eens minder fraai geweest kunnen zijn. Het zinnelooshuis werd nog steeds bestuurd door de zinneloosmeesters die zichzelf nu 'regenten' noemden. Onder hun toezicht stonden de binnenvader en diens echtgenote, de binnemoeder. Dit echtpaar werd geassisteerd door een knecht en een dienstbode. De zinnelozen werden in die tijd vaak als 'kinderen' aangeduid. De zinnelozen vermaakten zich niet, maar anderen vermaakten zich wel om hen. Evenals elders in de Republiek bestond de gewoonte dat men tegen betaling de zinnelozen kon gaan bezichtigen. In het reglement werd bepaald dat bij een bezichtiging de binnenvader of -moeder er altijd bij moest zijn en dat de vader moest waken voor plagerijen. Het eentonige bestaan werd slechts onderbroken door de maaltijden en een enkel spel. In het begin van de achttiende eeuw was sprake van een triptrakbord. Vooral 's winters was het leven weinig comfortabel: de binnenvader mocht namelijk maar op een plaats in het huis vuur stoken. Vermoedelijk was dit de keuken, wat wel betekent dat het zeker in de winter in de kooien op de eerste verdieping koud moet zijn geweest.

1753-1815

In de tweede helft van de achttiende eeuw was 's-Hertogenbosch een redelijk welvarende stad, zij het dat de rijkdom niet gelijk verdeeld was. In de herfst van 1794 werd de stad na een kort beleg door de Franse legers ingenomen. Napoleon annexeerde het deel van Holland dat ten zuiden van de Waal en

de Merwede lag eerder bij zijn rijk dan de rest. Voor Reinier van Arkel had dit belangrijke gevolgen. 's-Hertogenbosch werd de hoofdstad van het departement van de Monden van Rijn. Op 8 november 1810 bepaalde de keizer dat de uit 1796 en 1799 daterende Franse wetten op de armenzorg van toepassing zouden zijn in dat deel van Nederland dat ten zuiden van de grote rivieren lag. Alle organisaties die zich bezighielden met de armenzorg werden verenigd onder twee commissies, de Commission des Hospices en het Bureau central de Bienfaisance. Op 3 september 1811 vergaderden de zinneloosmeesters voor de laatste maal. De Commission des Hospices nam het beheer over. Na het vertrek van de Fransen werden de commissies wel opgeheven, maar daarvoor kwam in 's-Hertogenbosch een bestuurscollege in de plaats. Het aldus ontstane complex van instellingen kreeg de naam Godshuizen. Ook het zinnelooshuis viel vanaf 1815 onder het uit vijf deftige heren bestaande College van Regenten over de Godshuizen en den Algemeenen Arme.

Rond 1730 begon in 's-Hertogenbosch het aantal opnamen in Reinier van Arkel trendmatig te stijgen. In diezelfde tijd nam het aantal door de overheid afgegeven machtigingen tot opsluiting toe. Toenemende verpaupering van een deel van de bevolking en daarnaast een afnemende tolerantie ten aanzien van afwijkend gedrag vormden in 's-Hertogenbosch hiervoor de meest bevredigende verklaringen. Het omvangrijke alcoholisme speelde eveneens een rol. De overheid maakte zich steeds meer zorgen om aantasting van de openbare orde. Haar geneigtheid op te treden tegen openbare dronkenschap, bedelarij en ook tegen zinneloosheid groeide. De autoriteiten zagen opsluiting als een geschikt middel tegen deze kwalen. Het gevolg was een stijgend aantal opnamen, niet alleen in zinnelooshuizen, maar ook in tuchthuizen, werkhuizen en verbeterthuizen. De bestuurders van Reinier van Arkel reageerden op deze ontwikkeling door het huis uit te breiden.

Tussen 1754 en 1803 werd er voortdurend verbouwd en aangebouwd, zodat het aantal beschikbare plaatsen toenam van 20 in 1756 tot 60 in 1803. In economisch opzicht ging het Reinier van Arkel voor de wind. De winst op de exploitatie werd grotendeels geïnvesteerd in uitbreiding en verfraaiing.

Landelijke wetgeving was er niet, noch in de Republiek noch in de Zuidelijke Nederlanden. Wilde men iemand laten opsluiten, dan diende men een rekest in bij het plaatselijk gerecht. In 's-Hertogenbosch was dat de schepensbank. De schepenen vaardigden daarop een beschikking uit. De schepenen vroegen advies aan familieleden, bureu, buurtgenoten en medici alvorens zij een besluit namen. De persoon die voor opsluiting in aanmerking kwam werd nooit gehoord.

1815-1853

Het bewind van Koning Willem I kenmerkte zich door centralisme en had een autoritair-bureaucratische stijl. De rijksoverheid was op tal van terreinen actief en ondernam vele initiatieven. Zo kwam het nu pas tot de hoognodige verbeteringen van de infrastructuur, terwijl ook het volksonderwijs en de armenzorg veel aandacht kregen. De regering liet al in 1818 blijken de krankzinnigengestichten te willen reorganiseren. Na veel vertraging kwam in 1841 de eerste krankzinnigenwet tot stand.

Na enige strubbelingen vonden lokale machthebbers, de regenten van de Godshuizen, en 'rijksheren', de inspecteurs, elkaar. Reinier van Arkel werd omgevormd tot een geneeskundig gesticht. Dit ging gepaard met uitbreiding, waardoor het gesticht een grootschalige onderneming werd. Dankzij het contract met de provincie Noord-Brabant was men verzekerd van een constante aanvoer van patiënten. De behandeling werd opgedragen aan een geneesheer, de verpleging werd toevertrouwd aan religieuzen. Mede door de komst van grote aantallen Limburgse patiënten kreeg het huis een uitgesproken zuidelijk, katholiek signatuur.

De nog steeds in het huis aanwezige steen met daarop een afbeelding van opgesloten en geketende zinnelozen en het jaartal 1442. De steen is gehouwen bij gelegenheid van de nieuwbouw van 1686. De maker ervan was een zekere Peter van Coeverden, steenhouwer te Dordrecht.

De regenten van de Godshuizen reageerden op de publicatie van de Krankzinnigenwet door enige maanden later, op 23 oktober 1841, een reglement vast te stellen voor Reinier van Arkel. Hoe menslievender, hoe beter luidt het devies: "Eene zoo veel mogelijke zachtzinnige en goedaardige behandeling...". Het personeel krijgt een absolute geheimhoudingsplicht opgelegd. Het mag geen vrienden of zelfs familieleden tot de patiënt toelaten. Aanvragen voor een bezoek lopen uitsluitend via de regenten.

Voor de verzorging werd een beroep gedaan op het Institut des Bonnes Oeuvres in Ronse te België. Dit leidde tot een overeenkomst met de door Glorieux gestichte congregatie van Onze Lieve Vrouw van Barmhartigheid. Deze congregatie had zich gespecialiseerd in de zorg voor zieken, ouderen, weeskinderen en bedelaars. De eerste religieuzen, acht broeders en tien zusters, arriveerden op 25 april 1853 in Vught en werden na het vallen van de duisternis door de firma Van Gend & Loos heimelijk de stad binnengebracht. Op 1 mei 1853 vingen zij hun werkzaamheden aan. Het verplegend lekenpersoneel werd en bloc ontslagen. Met de komst van de religieuzen was de modernisering van Reinier van Arkel voltooid. Na een wisselvallige periode leek een rustiger tijd aangebroken. De

artsen konden zich wijden aan hun taak, het genezen van krankzinnigen. Zij beschikten over toegewijde verplegenden en hadden een verjongd regentencollege boven zich.

1853-1870

Rond 1850 ondervond de nog jonge wetenschap van de psychiatrie een zekere terugslag. Lang niet alle mensen die in een gesticht werden opgenomen werden beter. De patiëntenstroom groeide ondertussen steeds verder aan. Deze toestroom konden de gestichten niet verwerken, ook al omdat het aantal chronische patiënten, die vaak tot hun dood in het gesticht verbleven, steeg. Het gesticht degenereerde tot iets, wat de idealisten van het eerste uur nu juist niet hadden gewild, namelijk een opbergplaats van elementen die de maatschappij niet langer accepteerde. Artsen en verplegenden werden in de rol van ordehandhavers gedrukt.

Binnen de muren van Reinier van Arkel werden de patiënten opgesplitst in drie groepen, de rustigen, de onrustigen en de 'onooglijken'. De splitsing werd nodig geacht om te voorkomen dat de rustige 'lijders' aangetast zouden worden door het gedrag van de onrustigen. Daarnaast was er een uiterst strenge scheiding van de beide seksen. Nederland was nog een uitgesproken standenmaatschappij en in Reinier van Arkel bestonden dus klassen, aanvankelijk drie, later werden dit er meer.

Tussen 1837 en 1870 nam de gestichtsbewolking enorm toe bij Reinier van Arkel en huisvestte in 1870 ruim 700 patiënten. Helaas konden de regenten het tempo van de expansie niet bijhouden. Er ontstonden wrijvingen met autoriteiten die zij nodig hadden. Twee artsen gingen ervandoor met de gunning van een gesticht buiten de stad en stichtten in 1870 de Naamloze Vennootschap Coudewater. Deze nederlaag van de regenten bracht het voortbestaan van Reinier van Arkel in gevaar. Ongeveer de helft van de patiënten zou over gaan naar Coudewater en dit betekende een grote inkomstenderving voor Reinier van Arkel.

1870-1967

Na 1870 raakte Reinier van Arkel geleidelijk in rustig vaarwater. De regenten namen in 1885 revanche op Coudewater met de stichting van het krankzinnigengesticht Voorburg onder Vught. Na geheime onderhandelingen met de provincie slaagden zij erin om het contract van Coudewater over te nemen. Al voor de eeuwwisseling telde Voorburg bijna 1.000 patiënten, terwijl Coudewater als Reinier van Arkel zich uitstekend konden handhaven.

Voor de periode van de Eerste Wereldoorlog was door de komst van een groep lastige Amsterdammers bijzonder moeilijk voor Reinier van Arkel. Geen wonder dat de regenten in 1923 niet op het aanbod ingingen wederom een contract met de gemeente Amsterdam te sluiten. De sanering van de omringende wijk het Sint-Janskerkhof maakte het mogelijk voor het laatst uit te breiden. De inzegening van de nieuwe kapel en het feest '100 jaar religieuzen' in 1953 waren echte staaltjes van het rijke Roomse leven. Een in 1936 doorgevoerde functieverdeling tussen Voorburg en Reinier van Arkel maakte van het laatste een bewaarplaats waar weinig meer met mensen gedaan werd. Rond 1960 leek Reinier van Arkel rijp voor sluiting gevolgd door sloop.

1967-2007

De laatste periode in de geschiedenis van Reinier van Arkel is de meest verrassende in zijn lange bestaan. De instelling leek rijp voor sluiting maar kwam in betrekkelijk korte tijd weer tot leven en ging zelfs een essentiële rol vervullen binnen de geestelijke gezondheidszorg in de regio 's-Hertogenbosch.

Wat bij dit veranderingsproces de doorslag gegeven heeft was de ligging van Reinier van Arkel. De plaats die de executeurs van Reiniers testament hadden gekozen, paste bij de nieuwe rond 1975 uitgestippelde koers. De nieuwe opvattingen binnen de geestelijke gezondheidszorg vroegen om een behandelcentrum dat centraal gelegen was en voor iedereen gemakkelijk te bereiken viel.

In deze periode vertrokken de religieuzen, terwijl de verblijfpatiënten werden overgeplaatst naar Voorburg of naar de woongroep Hinthamerstraat. Een deel van het gebouwencomplex werd vervangen door nieuwbouw.

In de jaren tachtig ontstond ook de gedachte om semi-ambulante behandeling in de stad in te richten. Later ontstond hieruit het Regionaal Instituut voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg. Voor ex-psychiatrische patiënten was vaak geen deugdelijke opvang. Om hierin te voorzien werd bij de stichting Groenhoven voorzieningen voor hen getroffen. Hieruit ontstond in 1989 het Regionaal Instituut Beschermende Woonvormen.

Op 1 januari 1991 werden Voorburg en Reinier van Arkel met al hun dependances samengevoegd in de Stichting Reinier van Arkel.

Op 1 april 1998 is Psychiatrisch Ziekenhuis Reinier van Arkel gefuseerd met RIAGG (Regionaal Instituut voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg) en het RIBW (Regionaal Instituut voor Beschermde Wonen). De naam werd gewijzigd in GGZ 's-Hertogenbosch.

Op 1 januari 2006 vond wederom een naamswijziging plaats. Bij de keuze van de naam speelde een gevoel voor traditie en historisch besef mede een rol. De instelling voor geestelijke gezondheidszorg is vanaf die dag verder gegaan onder de naam: Reinier van Arkel groep.

De oprichtingsakte uit 1442

NAMEN VAN DE BOTEN TOEGELICHT

1 Reinier van Arkel

De Van Arkels waren een welgestelde familie en verkeerden in de bovenste regionen van de Bossche sociale ladder. Waarschijnlijk werd Reinier van Arkel geboren in 1401. Mogelijk was hij, zoals zoveel van zijn stadsgenoten, koopman. Op 19 november 1439 stierf Reinier. Het is heel wel mogelijk dat Reinier overleed aan pest of dysenterie. In zijn testament gaf hij aan dat hij wilde dat er een gasthuis werd opgericht. Een gasthuis dat zoals alle andere gasthuizen was bestemd voor de 'armen'. Deze keer ging het echter om een bijzondere groep armen namelijk zij die zinneloos en hun zinnen niet meer meester waren.

2 Sint Dymphna

De heilige Dymphna is de patrones van de bezetenen en geesteszieken en de beschermheilige tegen epilepsie en krankzinnigheid. Als dochter van een Ierse koning raakte zij in conflict met haar vader toen deze de wens uitte om met haar te trouwen. Zij vluchtte naar de omgeving van Geel en zorgde voor de armen en behoeftigen. Na lang zoeken slaagde haar vader erin haar te vinden en vermoordde haar. Na haar dood werden haar relieken overgebracht naar Geel, alwaar op haar graf zich genezingen voordeden. Dit trok veel pelgrims aan, vooral geesteszieken. Rond 1860 werd het de gewoonte op Reinier van Arkel om op haar naamdag, 15 mei, een kermis te houden voor patiënten.

3 Broeder Dorotheus

Broeder Dorotheus werkte van 1870 tot 1891 op Reinier van Arkel, waarna hij werd overgeplaatst naar Voorburg. Als eerste katholieke verplegende publiceerde hij in 1892 over de krankzinnigenverpleging. In 1905 publiceerde hij een boekje over de preventie van geestesziekten. In zijn optiek vormde een goed gezin waar het katholieke geloof centraal stond, de beste waarborg tegen krankzinnigheid. Broeder Dorotheus leverde met zijn publicaties de eerste aanzet voor de professionalisering van de verpleging.

4 Glorieux

Rond 1850 drongen inspecteurs aan op een betere geestelijke verzorging van de patiënten van Reinier van Arkel. De regenten van Reinier van Arkel namen deze raadgeving ter harte en zochten contact met de door priester E.H.S. Glorieux gestichte Congregatie van O.L. Vrouw van Barmhartigheid. De regenten sloten een contract dat voorzag in de komst van acht broeders en tien zusters naar 's-Hertogenbosch. Op 15 april 1853 werden de religieuzen door van Gend & Loos vanuit Vught de stad ingebracht.

5 Voorburg

Reinier van Arkel in 's-Hertogenbosch werd door een sterke groei van het aantal patiënten te klein. In 1870 werd een plan gemaakt voor de oprichting van een 'succursaal' buiten de stad. Dit plan ging niet door omdat de financiering niet rondkwam. Vanwege overbevolking van het stadsgesticht werd alsnog besloten een buitengesticht op te richten. Hiervoor werd in 1884 het landgoed Voorburg onder Vught aangekocht.

6 Godshuizen

Op 8 november 1810 bepaalde de keizer Napoleon dat de uit 1796 en 1799 daterende Franse wetten op de armenzorg van toepassing zouden zijn in zuidelijk Nederland. Alle organisaties die zich bezighielden met de armenzorg werden verenigd onder twee commissies, de Commission des Hospices en het Bureau central de Bienfaisance. Na het vertrek van de Fransen werden de commissies wel opgeheven, maar daarvoor kwam in 's-Hertogenbosch een bestuurscollege in de plaats. Het aldus ontstane complex van instellingen kreeg de naam Godshuizen. Ook het zinnelooshuis viel vanaf 1815 onder het uit vijf deftige heren bestaande College van Regenten over de Godshuizen en den Algemeenen Arme.